Rodni stereotipi u slikovnicama

Glavaš, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:184076

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

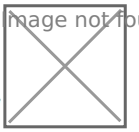
Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

IVANA GLAVAŠ

RODNI STEREOTIPI U SLIKOVNICI

Završni rad

Pula, rujan, 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

IVANA GLAVAŠ

RODNI STEROTIPI U SLIKOVNICI

Završni rad

JMBAG: 0145013640, izvanredni student

Studijski smjer: Stručni studij predškolskog odgoja

Predmet: Dječja književnost

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstvena grana: Teoija i povijest književnosti

Mentor: doc.dr.sc. Kristina Riman

Pula, rujan, 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Ivana Glavaš, kandidat za prvostupnicu Predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

_____

U Puli, _____, _____ godine.

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Ivana Glavaš dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Rodni stereotipi u slikovnici“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

_____

SADRŽAJ:

1. UVOD.....1
2. ŠTO JE SLIKOVNICA?.....2
3. FUNKCIJA SLIKOVNICE.....3
4. POVIJEST SLIKOVNICE.....4
   4.1. Razvoj slikovnice u Hrvatskoj.....5
5. VRSTE SLIKOVNICE.....7
   5.1. Problemska slikovnica.....8
   5.2. Multimedijalna slikovnica.....10
   5.3. Slikovnica s obzirom na dob djeteta.....11
6. DEFINICIJA SPOLA I RODA.....13
   6.1. Rodni stereotipi.....14
   6.2. Rodni stereotipi u medijima.....16
   6.3. Razvoj rodnih uloga kod djece.....18
7. PRIMJERI RODNIH STEREOTIPA U ODABRANIM SLIKOVNICAMA 20
   7.1. Primjeri tradicionalnih slikovnica.....22
      7.1.1. Maja slavi rođendan.....22
      7.1.2. Maja mala balerina.....24
   7.2. Primjeri suvremenih slikovnica.....26
      7.2.1. Mara i tata.....26
      7.2.2. Jakov postaje superjunak.....27
      7.2.3. Mica šminkerica i njezini šeširi.....28
      7.2.4. Što ću biti kad odrastem.....29
      7.2.5. I want to be a Cowgirl (Želim biti kaubojka).....30
   7.3. Usporedba analiziranih slikovnica.....31
8. KAKO ODBRATI PEDAGOŠKI VRIJEDNU SLIKOVNICU.....33
9. ZAKLJUČAK.....35
10. LITERETURA.....36
SAŽETAK.....39
SUMMARY.....40

1. UVOD

Rodni stereotipi postoje od kada postoje muškarci i žene. Oni se protežu još iz davne prošlosti kada su muškarci bili oni koji su išli u lov i brinuli se za obitelj, dok su žene bile one koje su ostajale doma, rađale djecu i brinule se o obitelji i kućanstvu. Danas su se okolnosti promijenile, žene odlaze na posao, rade „muške“ poslove, oblače se u hlače što prije i nije bio slučaj. Muškarci također, rade „ženske“ poslove, pomažu u kućanstvu, kuhaju, čuvaju djecu i više su uključeni u život svoje obitelji uz posao koji rade. Unatoč promjeni u načinu života, koja se odnosi na rodne uloge, stereotipiziranje postoji i dalje svuda oko nas i ne možemo ga ne primijetiti. Rodni stereotipi javljaju se i u slikovnicama, prvim knjigama koje su namijenjene djeci. Zato se u ovom radu, na odabranim slikovnicama, željelo ustanoviti koji su najčešći primjeri rodnih stereotipa u slikovnicama, koja im se ponašanja i osobine prikazuju kao poželjne, a koje se smatraju nepoželjnima, odnosno, za koje se igračke smatra da priliče dječacima, a koje djevojčicama. Cilj rada bio je ustanoviti jesu li rodni stereotipi prisutni u slikovnicama, koliko su prisutni u tradicionalnim, a koliko u suvremenim slikovnicama te procijeniti prate li slikovnice aktualne promjene u društvu koje se odnose na rodnu problematiku.

2. ŠTO JE SLIKOVNICA?

Slikovnica je knjiga namijenjena djeci koja im se nudi u najranijoj dobi, a pravila prestanka njezina korištenja zapravo i nema. To je jednostavna, jasna i razumljiva knjiga pomoću koje dijete uči o svijetu koji ga okružuje.

„Slikovnica je prva dječja knjiga, a sve što je u životu prvo ima i posebnu važnost i značenje. Ne govorimo uzalud o prvim dječjim koracima, prvim izgovorenim riječima, prvom izletu, prvom gledanom filmu ili prvom pogledu i prvoj ljubavi. Sve što je u našim životima prvo izrazitije se i jače usijeca u našu dušu, dulje se pamti, snažnije utječe na formiranje karaktera. Iz tog razloga je iznimno važno kakvu ćemo prvu knjigu dati djeci u ruke, čime ćemo „nahraniti“ njihov um i tijelo.“ (Diklić, Težak, i Zalar, 1996.)

Prema Crnkoviću (1980.), slikovnica je bez sumnje prva knjiga koju dijete dobiva u ruke i koja je namijenjena malom djetetu. Ona može biti igračka, zbir slika bez teksta ili s tekstom, može biti karton za slaganje i slično. Slikovnica može biti i pjesma nekog dječjeg pjesnika popraćena ilustracijom, može biti bajka koja će biti prikazana s malo teksta, ali zato s više slika.

Zalar (2014.) kaže da je slikovnica umjetničko djelo koje se u mnogočemu razlikuje od ilustrirane knjige, posebice svojom karakteristikom da govori dvostrukim jezikom: tekstom i slikom. Crnković i Težak (2002.) slikovnicu definiraju kao dječju knjigu *par excellence*. Ona je prva knjiga s kojom se dijete susreće, nije čista književna vrsta, nego kombinacija likovnog i književnog izraza.

Prema Kos-Paliska (1997.) slikovnica je prvo likovno-literarno djelo koje dijete susreće i doživljava svim osjetilima. Dakle, slikovnica je prva knjiga s kojom se dijete susreće, ona je dječji prozor u svijet znanja, istraživanja, mašte. Ona je knjiga u kojoj je priča upotpunjena ili proširena i obogaćena ilustracijama. Može biti ispričana i bez riječi ili su slike nanizane kao pojmovi koje dijete razgledava, prepoznaje, imenuje. Slikovnice su priče i pripovijetke koje su uz pomoć slike u svakoj kulturi sredstvo za zabavu, učenje, očuvanje kulturnih i moralnih vrijednosti. Ona predstavlja veoma značajnu ulogu u djetetovu životu baš zbog toga što dijete iz nje uči, razvija se i spoznaje svijet oko sebe.

3. FUNKCIJA SLIKOVNICE

Slikovnice se dijele prema funkcijama s obzirom na potrebe u odgojno-obrazovnom procesu i s obzirom na dob djece. Martinović i Stričević (2011.) nabrajaju osnovne funkcije slikovnica, a to su: informacijsko-odgojna, spoznajna, iskustvena, estetska i zabavna funkcija.

Pomoću informacijsko-odgojne funkcije dijete uči, dobiva odgovore na mnoga pitanja ili probleme koji su u njegovu okruženju, a da dijete toga nije niti bilo svjesno. Dijete će s vremenom postati svjesno da je slikovnica izvor znanja, pomoću koje uopćava veze, promjene, odnose među stvarima i pojavama, kao i sredstvo uz koje postupno uči razvijati mišljenje: analizu, sintezu, usporedbu, uopćavanje, pa čak i apstrakciju.

Spoznajna funkcija omogućuje da pomoću slikovnice dijete provjerava svoje spoznaje i znanja o stvarima, odnosima, pojavama te pomoću njih dobiva informacije jesu li njegova iskustva i spoznaje ispravni da može razviti nekakvu svoju teoriju. Ilustracije mu omogućuju proširivanje svojeg iskustva, te se susreće sa predmetima koje već poznaje, zatim ih prepoznaje, uspoređuje, proširuje nova znanja o njima, odnose među predmetima, pojavama, životinjama, ljudima i slično.

Pomoću iskustvene funkcije u slikovnici dijete će učiti o stvarima s kojima nikad nije bilo u kontaktu, a to se u najvećoj mjeri odnosi na slikovnice o domaćim i divljim životinjama, slikovnice o životu na selu, raznim zanimanjima, itd. Nekad su djeca obrtnika i seljaka bila u direktnom iskustvu sa stvarima i pojavama koja ih okružuju, danas pak, osobito djeca iz grada, ne poznaju okruženje djeteta koje živi na selu i obrnuto.

Vrlo važnu ulogu u slikovnici ima i estetska funkcija zbog toga što u djetetu pobuđuje osjećaj ljepote, empatije, djeluje na razvoj njegove inteligencije i ne ostavlja ga ravnodušnim prema stvarima koje ga okružuju.

Posljednja funkcija koja je djeci najbliža i važna jest zabavna funkcija u slikovnici. Zahvaljujući njoj, dijete uči spontano i bez ikakvog pritiska, na zabavan način kroz igru. Slikovnica djetetu treba biti privlačna kako bi stupio u kontakt s njom, jer ako mu je odbojna, dijete će biti nezainteresirano, stoga, svaki trenutak proveden uz slikovnicu treba biti zabavan, a ne dosadan, na taj će način dijete osvijestiti da su knjige nešto iz čega učimo, igramo se i otkrivamo svijet oko sebe. I naravno, što je slikovnica zabavnija, djeca će sve više sama tražiti interakciju s njome.

4. POVIJEST SLIKOVNICE

U sedamnaestom stoljeću počinju se javljati prve knjige namijenjene djeci.U početku su to bile knjige religijskih tema, a takvu prvu je napisao i izdao John Cotton.[1]

Prvom slikovnicom smatra se „Orbis sensualium pictus“ (hrv. Osjetilni svijet u slikama) češkog pedagoga J. A. Komenskog iz 1658. Iako je to prema današnjim standardima slikovni rječnik, odnosno ilustrirana knjiga, vjeruje se da njime započinje doba slikovnice. „Orbis sensualium pictus“ je knjiga koja nije bila namijenjena djeci predškolske dobi, već učenicima u školi, (zato što ju je prvenstveno napisao kao udžbenik za školu). Njome je Komensky htio pokazati kako učenik može uspješno steći nova znanja i vještine ako se koristi i perceptivnim osjetilima, jer korištenjem svih osjetila stvara se dublji i snažniji dojam o nečemu novome. Isto tako je htio i učiteljima pokazati kako je važno da učenici usvajaju nova znanja i vještine koristeći vlastita osjetila i sposobnosti. Također, smatrao je da korištenjem perceptivnih sposobnosti i doživljavanjem svijeta oko sebe kroz sva svoja osjetila učenik može biti uspješniji u stjecanju novih znanja i vještina. „Orbis sensualium pictus“ prikazuje čovjeka, biljni i životinjski svijet, a prikaz u knjizi je koncipiran tako da se na lijevoj strani nalazi slika, a na desnoj strani tekst koji opisuje sliku. Dakle, Komenskom su slike omogućavale da pomoću njih poučava i nepismene te da proširuju svoje znanje kao i ostali koji znaju čitati. Iz ovoga se može zaključiti da je prva slikovnica bila didaktičkog karaktera (Crnković i Težak, 2002.).

U 17. i 18. stoljeću ilustracije su se ukrašavale drvorezima i bakrorezima. Početkom 19. stoljeća nastale su prve prave slikovnice u kojima je tekst pratio ilustraciju. Sredinu 19. stoljeća Englesku je obilježio Edward Lear sa svojim oslikanim stihovima, a Njemačku Heinrich Hoffmann sa Jankom Raščupankom (Der Struwwelpeter) koji je bio u obliku slikovnice (Verdonik, 2016.).

[1] John Cotton (1584. – 1652.), engleski protestantski svećenik i profesor, koji se preselio u Ameriku i živio u Bostonu. Napisao i izdao prvu dječju knjigu (kratki katekizam) „Spiritual Milk for Boston Babes“ (1641. – 1645.) koja je sadržavala vjerske pouke u stihu.

4.1. Razvoj slikovnice u Hrvatskoj

Najstarije hrvatske knjige koje su bile namijenjene djeci javljaju se u 16. stoljeću. Te knjige, poput Prve glagoljaške početnice iz 1527. godine, ne možemo smatrati ilustriranim knjigama ili slikovnicama jer su bile ukrašene prilozima koji su se u maloj mjeri odnosili na tekst ili su sadržajno bili posve neovisni od teksta knjige. Ilustracije su bile talijanske jer je knjiga bila objavljena u Veneciji. U Mlajssem Robinzonu, hrvatskom kajkavskom prijevodu djela Joachima Heinricha Campea iz 1796. nalaze se dvije ilustracije, kao predložak je poslužilo bečko izdanje iz 1789. godine, no za hrvatsko izdanje drvoreze su izrađivali hrvatski majstori reprodukcije (Majhut, 2013.).

Važan utjecaj na razvoj slikovnice u Hrvatskoj u 19. stoljeću imali u Nijemci. Bilderbuch, njemački naziv za slikovnicu, u početku se koristio za svaku knjigu u kojoj su se nalazile slike. Tek u drugoj polovici 19. stoljeća taj pojam se sužava na knjige u kojima dominiraju ilustracije prilagođene djeci. Pretečama slikovnica smatraju se ilustrirane Biblije, katekizmi za djecu, ilustrirana izdanja basni, ABC knjižice i početnice (Batinić i Majhut 2001.).

U počecima je bilo uobičajeno da hrvatski nakladnici (Hartman, Kugli, Trpinac, Margold) gotove ilustracije naručuju iz inozemstva (Njemačke ili Engleske), te da naknadno pridaju tekst ili da tekst šalju u inozemstvo gdje su se slikovnice tiskale. Time se zanemarila primjerenost slikovnice djeci jer su kriterij odabira ilustracije bili komercijalni uvjeti. Inače, prvi hrvatski ilustrator dječje knjige bio je Nikola Lauppert koji je ilustrirao Basne Ignjata Rohrskog 1844. godine. Prvu slikovnicu u Hrvatskoj je objavio nakladnik L. Hartman, a zvala se *„Domaće životinje i njihova korist“* iz 1863. godine. Hartman je dodavanjem litografije u boji 1864. preuzeo objavljivanje niza prirodoslovnih knjiga Venac, a 1866. godine preuzima vlasništvo nad časopisom Bosiljak od dotadašnjeg vlasnika Ivana Filipovića, te već u trećem izdanju časopisa dodaje ilustracije. Zatim nakladnici Mučenjak i i Senftleben oko 1880. objavljuju slikovnice „*Priča o obuvenom mačku*“ i dr. koje su imale zabavan karakter. No, prva slikovnica s hrvatskim autorom teksta Ivanom Brlić Mažuranić i ilustracijom Vladimirom Kirinom je slikovnica „*Dječja čitanka o zdravlju*“ iz 1927. godine. U njoj se poučavalo stanovništvo o higijenskim navikama kao na primjer o štetnosti pušenja, alkohola i dr. (Majhut i Zalar, 2008.).

U prošlosti je velik broj ljudi bio nepismen, i upravo to je bio razlog teškog probijanja slikovnice na književnu scenu. Slikovnica je dječja knjiga, a za dječju interakciju s knjigom potrebna je odrasla osoba. Bez odrasle osobe, koja će djetetu čitati, slikovnica gubi svoj smisao, i zato je, potrebna pismenost odrasle osobe. Prve slikovnice tiskale su se tehnikom drvoreza koji su se potom bojali rukom, a sama pojava tiska u boji omogućila je raširenu pojavu slikovnica na tržištu. Može se reći da se razvojem tiskarstva i nakladništva razvija i slikovnica, a samim time i potreba za čitanjem materijala koji je namijenjen djeci. Teme prvih slikovnica bile su vjerske prirode jer su se djeca podučavala u vjerskom, duhovnom i moralnom odgoju.

U Hrvatskoj nije niti postojao termin kojim bi se označavala ilustrirana knjiga, do 1869. godine kada se riječ slikovnjak, koja stoji uz njemačku natuknicu Bilderbuch pojavljuje u Filipovićevu hrvatsko – njemačkom rječniku (Martinović i Stričević, 2011.).

5. VRSTE SLIKOVNICE

Različiti autori, kritičari, urednici i izdavači imaju različite kriterije prema kojima djele slikovnice. Majhut i Zalar (2008.) slikovnice dijele s obzirom na udio teksta, formu, strukturu izlaganja, sadržaj, likovnu tehniku i sudjelovanje konzumenata. Slikovnice s obzirom na udio teksta mogu biti: bez riječi, s minimalnim tekstom, piktografske, u stihovima ili prozi. S obzirom na formu mogu biti: leporello, pop-up, nepoderive, slikovnice-igračke i multimedijske slikovnice koje uključuju sliku, tekst i zvuk. Po strukturi izlaganja mogu biti narativne i tematske, dok prema sadržaju mogu biti raznolike sa širokim rasponom tema o svakodnevnom životu, životinjama, slovima, igri, učenju itd. Kad govorimo o likovnom oblikovanju slikovnice, one mogu biti fotografske, crteži stvarnih dječjih crteža, crteži umjetnika odnosno ilustratora, strip slikovnice te lutkarske. S obzirom na sudjelovanje konzumenata postoje slikovnice kojima se dijete može samo služiti, slikovnice za koje je potrebno sudjelovanje roditelja tj. nekog odraslog koji će mu čitati, te interaktivne slikovnice.

Roller-Halačev, M. (1978.) slikovnice dijeli na čiste slikovnice koje su bez teksta, jednostavnih oblika, likovno jasne bez suvišnih detalja, te osnovnih boja. U drugu skupinu ubraja slikovnice praćene tekstom kod kojih je također tekst jasan i razumljiv, s kvalitetnom ilustracijom i tekstom koji su u međusobnoj harmoniji. Treću skupinu čine slikovnice na prijelazu u knjigu sa bogatom ilustracijom i sadržajem koja je namijenjena starijoj predškolskoj djeci.

Crnković, M. i Težak, D. (2002.) smatraju da je slikovnica u načelu kratka, da postoje one bez riječi ili s vrlo malo riječi, no ističu da slikovnica bez slika ne postoji. Nadalje, po tematici vrlo su raznolike, a po doživljaju i namjeni dijelimo ih na umjetničku ili poučnu slikovnicu. Poučna ili informativna slikovnica pomaže djeci da upoznaju svijet koji ih okružuje, dakle, ljude, djelatnosti, biljni i životinjski svijet, predmete, stvari, te pomoću njih pronalaze odgovore na svoja pitanja. Također, takve ih slikovnice mogu uvoditi i u pojedina područja kao što su matematika, priroda, kemija, vjeronauk i drugo. „Umjetnička slikovnica teži doživljavanju svijeta, uspostavljanju unutarnjeg odnosa između čitatelja – gledatelja i svijeta, baš kao priča, pjesma ili koje drugo književno djelo.“ (Crnković i Težak 2002:16). Dakle, autori takvih slikovnica vrlo često, da bi se osigurali, uzimaju za podlogu već one tekstove koji imaju utvrđenu vrijednost, na primjer ilustriranu priču ili pjesmu gdje ilustracije nisu toliko pridonijele tekstu koji je umjetnički jasan i razumljiv, te koji će zaokružiti

cijelu vrijednost slikovnice (Crnković i Težak 2002.).

Batarelo-Kokić (prema Matulka 2008.) slikovnice dijeli na one za početne čitače koje djeca mogu vrlo lako čitati sama ili uz malu pomoć odraslih; slikovnice koje se vezuju uz određeni koncept, a podrazumijevaju pomoć u učenju, kao na primjer slova, brojeva, oblika, veličina, boja, predmeta i slično. Zatim, navodi slikovnice u digitalnom obliku za čije je korištenje potrebno računalo, a uključuju razne animacije, interaktivne sastavnice, te korištenje tehnologije. Nadalje, navodi slikovnice igračke u kojima postoje i podvrste: kartonske slikovnice (board books) koje su debelih korica, zaobljenih i čvrstih rubova; trodimenzionalne slikovnice (pop – up – books) s trodimenzionalnim ilustracijama, koje se podižu u trenutku otvaranja stranice; slikovnice preklopnice (flap books) kojima se skrivaju određene slike tj. rješenja, zato da dijete potakne na razmišljanje, a samim otvaranjem prozorčića dijete otkriva o čemu se radi; slikovnice s izrezima (cut – out – books) u kojima se neki dijelovi skrivaju, a kasnije se otkrivaju i djeci su vrlo zanimljive. Posljednju skupinu u ovoj podjeli čine slikovnice u stihovima, dakle, pjesme, uspavanke, brojalice i tekstovi s puno rime. One su također djeci veoma zanimljive jer ih potiču na igru i izmišljanje riječi, dovršavanje stihova, te drugih vrsta fonoloških aktivnosti (Batarelo-Kokić, 2015.).

5.1. Problemska slikovnica

Veoma tražena i posebna vrsta slikovnice jest problemska slikovnica kojoj je cilj približiti djetetu svakodnevni stvarni život iz njegove perspektive. Naročito u današnje vrijeme djeca su izložena raznim vrstama nasilja i problema. Problemske slikovnice ne poznaju tabu teme zato niti jedna životna situacija nije toliko neugodna ili neobična, a da se njome ne bi moglo progovoriti riječju ili prikazati slikom. Autori koji stvaraju problemske slikovnice trebaju biti kvalitetne stručne osobe i potrebna je suradnja više njih, najčešće suradnja umjetnika, pedagoga i terapeuta (Čičko, 2000.).

Problemske slikovnice pomažu da se dijete suoči s problemom u kojem se našlo, te mu slikovnica nudi neko rješenje kako se suočiti s istim. Najčešće teme su rastava roditelja, odvajanje od mame ili tate, smrt u obitelji, neuzvraćena ljubav, ljubomora zbog rođenja brata ili sestre, potraga za prijateljem, kako prebroditi neke od strahova i slično. U današnje vrijeme sve je veća potraga za problemskom

slikovnicom jer su djeca, nažalost, previše izložena nasilju, neslozi u obitelji i drugim problemima.

Izbor problemskih slikovnica koje se mogu ponuditi djeci s obzirom na njihove trenutne probleme predložila je autorica Hela Čičko (2006.)

Primjer slikovnice u kojoj je razrađena tema ljubomore je slikovnica „*Franklin i beba",* autora P. Bourgeoisa i B. Clarka. Idealna je za dijete koje će postati brat ili sestra, a slikovnica govori o Franklinu koji je silno želio postati brat kao i njegov prijatelj Medvjed.

Gubitak voljene osobe, tema smrti razrađena je u slikovnici „*Kad umre netko koga voliš"* autorice Biserke Petrečije i Biserke Petrović-Sočo. Slikovnica govori o gubitku voljene osobe u kojoj dijete uči o prirodnosti životnog ciklusa od rođenja do smrti. Pomaže im da se znaju nositi s bolnim osjećajima na njima primjeren način.

Za privikavanje djece na usvajanje higijenskih navika idealna je slikovnica Toniya Rossa „*Operi ruke",* u kojoj mala princeza jako voli zaprljati ruke i to joj se izrazito sviđa, no problem je u tome što ih ne voli prati. Kada sazna kakva sva stvorenja žive na njezinim prljavim rukama, brzo je promijenila svoje navike.

Sljedeća veoma popularna slikovnica na kojoj su se odgojile brojne generacije djece je „*Maca papučarica*" Elle Peroci u kojoj djeca uče o pospremanju i urednosti.

Slikovnica „*Medvjedići kod zubara autora*" autora Stan i John Berenstein zamišljena je kao pomoć djeci u suočavanju sa strahom od zubara.

U današnje vrijeme djeca, nažalost, previše vremena provode pred televizorom, kompjuterom i često su izloženi agresivnom utjecaju medija, no i za takve probleme postoji slikovnica autora Stana i Johna B. „*Medvjedići i previše televizije*" u kojoj mama Medvjed zabranjuje tati Medvjedu i njihovoj djeci tjedan dana gledanja televizije, a umjesto toga im nudi drugačije zanimljivije sadržaje. Primjer slikovnice u kojoj je razrađena tema rastave braka je „*Mama i tata više nisu zajedno"* autorica Irene Bekić i Alessandre Pokrajac-Bulian ova je slikovnica idealna za djecu koji prolaze kroz teško razdoblje rastave braka... Problemske slikovnice pomoć su svima koji se bave djecom, te da se uporabom ovakvih slikovnica olakša i pomogne djeci u suočavanju s nekim problemom.

5.2. Multimedijalna slikovnica

U suvremenom društvu, napretkom tehnologije postupno su se mijenjala i djeca. Samim time današnja su djeca mnogo zahtjevnija, naprednija, te su im sposobnosti na višem nivou, te je ujedno i to razlog pojave multimedijalne slikovnice (Štefanović, 2000.).

Zahvaljujući razvoju tehnologije, javljaju se elektroničke slikovnice koje se sve brže razvijaju. Elektroničke slikovnice uključuju i primjenu novih tehnologija, što podrazumijeva i njihovu primjenu pri korištenju slikovnice. Dok u svijetu elektroničke slikovnice postaju sve popularnije, kod nas u Hrvatskoj elektroničke slikovnice su se počele tek pojavljivati. Prva slikovnica za iPad i iPhone jest *Slonić Oscar Andree*, od autora Petrlika Huseinovića (Martinović i Stričević, 2011.).

Za multimedijalnu slikovnicu kažemo da je multimedijalna ili elektronička knjiga namijenjena djeci koja su iz papirnatog oblika prešla u digitalni oblik. U stvaranju multimedijalne slikovnice sudjeluju timovi, različiti stvaraoci i umjetnici. Autori teksta, ilustratori, animatori, programeri i drugi pa je zato multimedijalna slikovnica plod timskog rada (Martinović i Stričević, 2011.). Štefanović, S. (2000.) navodi da su elementi koji sačinjavaju multimedijalnu slikovnicu tekst, slika, zvuk, animacija i interaktivnost.

Multimedijalna slikovnica u sebi povezuje više medija: knjiga + CD + igra + lutka... Uporaba slikovnice je sve češća i normalna pojava jer je računalo naša svakodnevica, i na poslu i kod kuće. Ono više nije samo sredstvo za rad, već je sredstvo za učenje i igru. Danas je nemoguće odrastati bez računala jer je postalo neizbježno sredstvo koje pomaže u suočavanju sa suvremenim izazovima.

5.3. Slikovnica s obzirom na dob djeteta

Kad djetetu nudimo slikovnicu, treba obratiti pozornost na to da je slikovnica prilagođena dobi djeteta, njegovom psihofizičkom karakteru te interesu. Novija izdanja često imaju na koricama slikovnice navedenu preporučenu dob djeteta kojem je slikovnica namijenjena, no ni to ne mora biti pravilo. Navedenu dob treba uzeti s rezervom jer neka djeca mogu znatnije napredovati od svojih vršnjaka, stoga će i odabir slikovnice biti drugačiji.

Slikovnice za djecu do dvije godine su slikovnice bez teksta, sa slikom ili fotografijom preko cijele strane. U njima nisu potrebne riječi, ali i one koje se u njima nalaze opisuju samo pokoji pojam izražen u ritmu ili rimi. U njima nema puno detalja, prevladavaju osnovne boje i oblici. Bez obzira što u njima nema mnogo riječi, one također moraju biti umjetnički vrijedne zbog toga što dijete i u najranijoj dobi razvija svoj estetski ukus i likovni senzibilitet. Dijete od rođenja pa do šest mjeseci sluša samo glas odraslog koji čita, zato mu se mogu čitati i duži tekstovi pomoću kojih se slušanjem potiče razvoj slušne osvještenosti. Također, osim slikovnica, bitno je da se djeci u toj dobi nude i pjesme i brojalice koje su od velike važnosti jer se pomoću njih razvijaju osjećaji za glas, ritam i intonaciju (Butorac, 2013.). Za dob do dvije godine djeci se može ponuditi i slikovnice poput onih prema crtanim filmovima *„Peppa praščić*“, zatim slikovnice *„Plahi tigrić“* te *„Mali trbušasti prijatelji“.*

U dobi između dvije i tri godine djeci nudimo slikovnice koje imaju oblik prave knjige sa složenijim sadržajem. Također, mogu biti bez teksta ili s malo teksta, a prizori u njoj su najčešće prizori iz djetetova života, dakle, situacije, jednostavni zapleti koji su prepoznatljivi i bliski djetetu, odnosno stvari s kojima se ono svakodnevno susreće (npr. igra, pranje zubi, oblačenje, posjet zubaru, odlazak u šetnju, proslava rođendana i slično). Pomoću slikovnice u toj dobi djeca također razvijaju estetski ukus, te počinju povezivati ilustraciju s tekstom ili obratno. Razlikuju dobro od zla, što je poželjno, a što nije, te se zanimaju za različite postupke u određenim situacijama (Butorac, 2013.). Primjer slikovnica za ovu dob su: *„Tri praščića*“, *„Crvenkapica*“, „*Vuk i sedam kozlića“.*

U slikovnicama za djecu od treće do pete godine djeca počinju otkrivati svijet na drugačiji način, susreću se s novim stvarima, pojmovima, problemima, te osjećajima s kojima se do tada nisu susrela. Slikovnice prikazuju različite radnje i zanimanja, bogate su tekstom i on dobiva sve veće značenje. Najčešće susrećemo

slikovnice – priče koje na lijevoj strani sadrže tekst, a na desnoj ilustraciju. U početku je svaka rečenica ilustrirana, a kasnije za malo veću dob ilustracija dolazi nakon nekoliko rečenica. Najčešće teme su o životinjama, zbivanjima o okolini, te životu ljudi s jednostavnim zapletima (Stričević, 2006.). Poznate su serije slikovnica *Petra,* serije slikovnica *Jakov, Maca papučarica, Ježeva kućica, Miffy, Kad sam sretan* i druge.

U slikovnicama za djecu od pete do sedme godine tekstovi su složeniji i najčešće govore o ljudima dalekih i bliskih krajeva, kulturi, civilizaciji te prirodi koja ih okružuje (Stričević, 2006.). U predškolskoj dobi djeca počinju listati enciklopedije, knjige koje imaju edukativni i obrazovni karakter (npr. slovarice, razne vježbenice itd.) Djeca predškolske dobi imaju bogat i maštovit život i nisu uvijek sposobna postaviti granicu između stvarnosti i mašte. U njima se javljaju različiti osjećaji koje djeca ne razumiju, na primjer osjećaj za vrijeme, želja za dokazivanjem, želja za natjecanjem, postizanjem ciljeva itd. Stoga je neophodno da današnje slikovnice namijenjene predškolskom uzrastu prate interes i razvoj djece u toj dobi, a razlog tome je što su današnja djeca izložena većoj količini informacija i iskustava nego što su bila djeca u prošlosti. Primjer slikovnica za ovu dobnu skupinu su: *Krilima oko svijeta, Mauro plavetni kit, Djevojčica ptica, Prijatelji zauvijek, S tobom smo postali obitelj* i druge.

6. DEFINICIJA SPOLA I RODA

Definicija spola i roda predmet je interesa svim društvima od povijesti do danas. „Ljudi se rađaju kao pripadnici muškog i ženskog spola, ali uče biti djevojčice i dječaci koji će postati žene i muškarci. Uče ih prikladnom ponašanju i stavovima, ulogama i aktivnostima te kako bi se trebali odnositi prema drugima. Ovo naučeno ponašanje sačinjava rodni identitet i određuje rodne uloge. Rod se odnosi na društveno naučeno/determinirano ponašanje“ (Hodžić, Bijelić i Cesar 2003:18).

„Spol je skup ili ukupnost obilježja po kojima se razlikuje muškarac od žene, odnosno među jedinkama iste vrste, mužjaci od ženki. Tradicionalno je spol shvaćen kao nešto urođeno i na genetskoj razini nasljedno uvjetovano“ (Polić, 2010:11-12). Razliku između pojmova spol i rod autori Lubina i Brkić Klimpak (2014.) definiraju tako što kažu da je pojam spola determiniran biološkim, anatomskim i fiziološkim razlikama, dok rod nije. Prema Galiću (2011:11) kojeg navode Lubina i Brkić Klimpak (2014.) pojam roda je društveno šire konstruirana definicija spola, te se pod tim podrazumijevaju razlike između žena i muškaraca u što spadaju društvene, kulturološke i povijesne razlike, zatim različite društvene uloge, identiteti, te naposljetku i očekivanja koja imaju žene i muškarci.

Može se, dakle, reći da se spol odnosi na genetski utjecaj, a rod na okolinski tj. društveni utjecaj. Razlike između spola i roda itekako postoje. Rod se od spola razlikuje po tome što nije biološki determiniran. Spol je povezan uz biologiju, dok je rod povezan s društvom i kulturom, te samim time možemo reći da je povijesno i kulturološki definiran. Spol i rod se mijenja od kulture do kulture, te s ekonomskim, političkim i društvenim kontekstom mijenja se i kroz vrijeme. Ono što u nekoj kulturi nije primjereno, u nekoj drugoj će biti primjereno i prihvatljivo. Kako kultura nije statičke prirode, već se razvija i mijenja kroz vrijeme, samim time mijenja se i rod. Društvo postaje složenije, a uloge koje preuzimaju muškarci i žene također će biti kompleksnije i neće više biti određene samo kulturom, već će na njih utjecati društveni, politički i ekonomski faktori (Hodžić, Bijelić i Cesar 2003:148).

Djeca prilikom socijalizacije usvajaju i rodne uloge. Dolaskom u dječji vrtić oni se već poistovjećuju s ostalom djecom istog ili suprotnog spola, uče ponašanja koja su primjerena za dječake i ona koju su primjerena djevojčicama. Na primjer: očekivano je da djevojčice imaju dugu kosu i nose haljine, dok se od dječaka očekuje da imaju kratku kosu i nose samo hlače. Djeca rane predškolske dobi samo po

fizičkom izgledu (kosa, odjeća…) znaju tko kojem spolu pripada.

Još uvijek se u našem društvu uz rodne uloge žena i muškarca vezuju određene osobine, vrijednosti i ponašanja za koja se smatra da su svojstvena ženama, odnosno muškarcima (Maroević-Kulaga, 2012.). Isto tako, postoje brojna očekivanja kako bi žene i muškarci trebali izgledati, kako bi se trebali ponašati i kakve bi osobine trebali posjedovati. Od žena se očekuje da budu brižne i pune razumijevanja, da vole djecu i da brinu o kućanskim poslovima, dok se od muškaraca očekuje da budu snažni, dominantni ili da se zanimaju za automobile. Ta društvena očekivanja, koja ovise o spolu, nazivaju se rodnim ulogama (Jugović i Kamenov, 2008.).

Rodne uloge općenito kod muškaraca i žena su različite zato što oba spola imaju različite potrebe i iskustva. Jedni i drugi sudjeluju u društvenom životu i pridonose zajednici u kojoj žive, te stoga su vrlo važni za opstanak u njoj.

6.1. Rodni stereotipi

Prema Pavić (2016.) stereotipi su standardizirana mentalna slika koju prihvaćaju članovi određene grupe te predstavlja pojednostavljeno mišljenje, pristran stav ili nekritičku procjenu.

Rodni stereotipi ukorijenjeni su u društvo. Usvajanje rodnih stereotipa o muškom i ženskom rodu možemo primijetiti već kod djece mlađe predškolske dobi, počevši od toga da odrasli često nesvjesno pristupaju na različite načine prema dječacima i djevojčicama. Rodne uloge povezane su sa stereotipima, od trenutka kada se dijete rodi. Prvo postavljeno pitanje roditeljima je da li je novorođenče muško ili žensko. I naravno, na dobiven odgovor odlaze u kupovinu u kojoj će odabirati ili roza ili plavu odjeću. Neke rodne uloge, osim ponašanja i osobina kod žena i muškaraca, određene su i prema ljudskoj fizionomiji, primjerice muškarci ne mogu dojiti, ne mogu zatrudnjeti, dok žene mogu, ili pak rodne uloge koje ovise o nekim drugim okolinskim faktorima koji nemaju veze s rodom, primjerice, za žene je uobičajeno da se brinu o djeci, kućanstvu, dok za muškarce nije.

Prema Maleš koju navodi Zima (2002.) rodni stereotipi su očekivanja o određenim kvalitetama i tipičnom ponašanju muškarca i žene, kao predstavnika dviju različitih kategorija, a zasnivaju se na pretpostavci o urođenim razlikama među njima,

s obzirom na fizičke i psihičke osobine. Tako, na primjer, priroda stereotipa vezanih za muški spol karakterizira pripadnike ovog spola kao agresivnije, bezosjećajnije, neovisnije, objektivnije, dominantnije i aktivnije od pripadnika drugog spola koje su pasivnije, pričljivije, nježnije i osjećajnije.

Rodni stereotipi dolaze do izražaja u situacijama kada se pojedinci ne ponašaju u skladu sa pretpostavljenim rodnim ulogama. Čest primjer su žene koje se posvete svojoj karijeri i ne žele se udati i imati djecu, one su često nazivane pogrdnim imenima. S druge strane, muškarci koji pomažu u kućanskim poslovima ili idu živjeti kod svoje supruge često dobivaju etiketu papučara ili slabića.

Čest je slučaj da se isto ponašanje kod muškaraca i žena tumači na potpuno različite načine. Prema Hodžić, Bijelić i Cesar (2003.) uspjeh jednog muškarca najčešće se pripisuje njegovoj sposobnosti, dok se u slučaju žene pripisuje njezinom trudu ili sreći. Zbog društvenih uloga koje za sobom povlače niz stereotipiziranih radnji i ponašanja, te koje nastaju na temelju psihičkih i fizičkih karakteristika određenog spola, postoje podjele na muška i ženska zanimanja, kao i podjele na muške i ženske aktivnosti. Moglo bi se reći da su stereotipi vjerovanja koja su široko prihvaćena u društvu, a koji imaju tendenciju da potpuno iskrivljavaju činjenice ili da pojednostavljuju stvari.

Uloga spola naučeni je obrazac ponašanja koji nastaje kao rezultat različitog tretiranja pripadnika muškog odnosno ženskog spola od strane roditelja i ostalih osoba u okolini (Zima, 2002.). Iz toga možemo zaključiti da usvajanje rodno stereotipiziranih uloga ovisi o nizu čimbenika, počevši od obitelji pa nadalje. Rodni stereotipi podrazumijevaju što bi trebalo biti tipično za većinu dječaka, a što za većinu djevojčica. Susrećemo ih svugdje oko nas; u slikovnicama, bajkama, knjigama, animiranim filmovima, katalozima trgovačkih centara u kojima otvoreno piše „igračke za djevojčice“ i „igračke za dječake“. No, je li to u redu? Nije, jer na taj način djeci šaljemo krive poruke koje imaju nepoželjno djelovanje na njihov razvoj ličnosti koji se može afirmirati u krivom smjeru. Zbog toga je izuzetno važno osvijestiti rodne stereotipe kod djece već u ranom djetinjstvu.

Sa stereotipizacijom rodnih uloga djeca se već susreću u slikovnicama, tako na primjer u seriji slikovnica o *Jakovu (*Seda Darcan Ciftci; Forum, Zadar.) prikazuje se majka koja je domaćica, ona kuha, ide u trgovinu, vodi sina u park, dok otac radi na gradilištu i u garaži. Naravno, kao što se i očekuje Jakov kad odraste želi biti kao i njegov otac građevinar i pravi majstor. Djetetu kojem je ponuđena ovakva

stereotipna slikovnica ponuđena je i predrasuda o rodnim ulogama. Također, slikovnica *Pas Piko* govori o psiću koji ima mamu koja peče kolače i briše tragove blatnjavih šapica, dok mu tata gradi kućicu na drvetu. Iz ova dva primjera slikovnica, nažalost, vide se i ističu stereotipi o točno raspoređenim aktivnostima koje odgovaraju profilu žene, odnosno, profilu muškarca. Nemoguće ih je zabraniti ili maknuti, i jedino što se može učiniti je to da djeci pružimo pomoć u njihovom otkrivanju i o predrasudama. Belamarić (2010.) navodi istraživanje iz 1983. godine u kojem su se istraživale stereotipne i nestereotipne slikovnice te kakav je njihov utjecaj na djecu. Istraživanjem se pokazalo da su se djeca nakon pročitane stereotipne slikovnice, češće igrala stereotipnim igračkama, za razliku od djece kojima je bila pročitana nestereotipna slikovnica. Isto tako, djeci kojoj su čitane nestereotipne slikovnice koje su povezane sa samopoštovanjem, i kod dječaka i kod djevojčica samopoštovanje je poraslo onog trenutka kada je glavni lik koji je, na primjer pobijedio zlo, bila osoba njihova spola. Dakle, ovim istraživanjem se pokazalo da stereotipne i nestereotipne slikovnice itekako utječu na djecu.

6.2. Rodni stereotipi u medijima

Danas u svijetu digitalizacije odasvuda nam „iskaču“ stereotipi o rodnim ulogama koji su nam nametnuti. Gledajući crtane filmove i između njih reklame o igračkama koje se pojavljuju striktno naglašavajući što je za djevojčice, a što za dječake, izazivaju ovisnost i divljenje kod djece. Ne samo televizija, slikovnice, već i trgovine u kojima su s jedne strane police pune lutaka i pribora za kuhanje, a s druge strane police s autima, kamionima i alatom. Cijelo okruženje je podijeljeno na muško i žensko. Mediji šire reklamu i na taj način nagovaraju djecu da im roditelji kupe ono što ona vide na televizoru ili kompjutoru. Jedan od primjera je trenutno popularni animirani film „Ledeno kraljevstvo“ za koje zna svaka djevojčica, a glavne junakinje su Elza i Ana. Zatim aktualna serija „Violetta“ koja je zapravo namijenjena tinejđerskoj publici, no bez problema ju s oduševljenjem gledaju i starija predškolska i djeca rane školske dobi. Djevojčicama su ove glavne junakinje idoli i poistovjećuju se s njima tako što trebaju izgledati kao Elza, Ana ili Violetta. Izbora ima previše, dovoljno je otići u bilo koju prodavaonicu gdje se mogu naći igračke, odjeća, nakit, bilježnice i razno razne stvari sa likom istoimenih junakinja. Dakle, nema djevojčice

pa čak i dječaka koji ne zna za njih. Isto je s dječacima među kojima su aktualni Ninđe, Bakugani, Supermani, Speedermani i slični likovi. Suvremene slikovnice kao i lutke za djevojčice, te akcijske figurice za dječake su usmjerene na likove superheroja, princeza ili pop zvijezda, no u ne tako dalekoj povijesti igračke i likovi u slikovnicama bile su majke i domaćice sa tradicionalnom ženskom ulogom, a muške igračke i likovi u slikovnicama bili su kauboji, znanstvenici i inženjeri sa tradicionalnom muškom ulogom. Ishod toga je zato što su žene bile domaćice koje su bile doma i brinule se za djecu i kućanstvo, a muškarci su bili ti koji su radili za obitelj. Kako su žene kasnije postale veliki dio radne snage, očekivalo se da će sad lutke predstavljati zanimanja majki koje sada rade, no nije bilo tako, već je došlo do preokreta „fantasy uloge“ lutaka koje su postale princeze, pop zvijezde, a muške figurice superheroji. Sva ta zanimanja lutaka i figurica su nerealna i djeci se usađuje nešto što je teško ostvarivo, jer realno gledajući teško da će neko dijete postati princeza kao Elza ili superjunak kao Superman (Oksman, 2016.).

U skladu s rodnim podjelama, djeci se sugeriraju boje koje odgovaraju pojedinom spolu. Danas teško da ćemo naći djevojčicu koja ne voli roza boju. Ta boja joj se nameće sa svih strana: sa polica trgovina odjeće, igračaka, knjižara sa ružičastim slikovnicama u kojima su junakinje nježne, naivne i slatke, dok su muški junaci snažni, jaki i pametni. Iz ovakvih slikovnica djevojčice najčešće mogu razumjeti da je važno biti lijepa, našminkana i uvijek uređena, te naposljetku čekati princa na bijelom konju koji će ih spasiti i omogućiti im bolji život. Dječaci, pak, mogu razumjeti da je važno biti jak, uspješan, lijep, hrabar, da može sve što poželi i da mu nitko ništa ne može. Opet se postavlja pitanje kakvu poruku šalju ove slikovnice našim budućim ženama i muškarcima? Ostavljaju upravo onu poruku koja je u slikovnici, zato se djecu treba osvijestiti da na svijetu nisu sve djevojčice ružičaste princeze, niti svi dječaci superjunaci. Da u životu nije uvijek sve lako, da ima i uspona i padova, da ima veselja i tuge, da se treba truditi i biti uporan, da treba imati stava. Da žene mogu biti glasne, uspješne, hrabre, uporne i da one mogu i usude se, a ne da odustaju zato što je netko rekao „ti to ne možeš jer si žensko!“ Da se zna da postoji ravnopravnost spolova, da su svi jednako sposobni, važni i uspješni (Zuber, 2017.).

Većina odraslih koji daju djetetu slikovnicu u ruke, bez razmišljanja će djevojčici dati slikovnicu o princezama, lutkama, mamama koje kuhaju, peru, čiste, i također će možda nesvjesno posegnuti za slikovnicom koja na sebi ima ružičastu ili

neku drugu „žensku“ boju. Isto tako će dječaku dati slikovnicu o superherojima, autima, kamionima, strojevima, očevima koji su u garaži, na gradilištu i slično. Dakle, opet, na nekakav nesvjestan način mi smo ti koji griješimo u odabiru slikovnice, mi smo ti koji prvi moramo biti osviješteni da ne postoje podjele koje bi definirale muške i ženske poslove te muške i ženske načine ponašanja. Tek tada možemo raditi s djecom i tek tada i njih možemo osvijestiti da nema stereotipa i da ne žive u unaprijed određenim stereotipima koje nam je nametnulo društvo.

Zanimljiv primjer opiranju rodnim stereotipima je slikovnica „*Mara i tata“.* U njoj je tata taj koji obavlja sve kućanske poslove. Ova slikovnica predstavlja suprotnost stereotipima, pogotovo zbog toga što mnoga djeca već žive u sličnim situacijama u svojoj obitelji (da li zbog rastave braka, smrti jednog od roditelja...), stoga njihove mame danas voze automobile ili su građevinarke ili inženjerke, a tate (barem ponekad) uz svoj posao pospremaju posuđe, kuhaju ili usisavaju. Slikovnica uči da ne bi trebalo biti podjele na muško-ženske poslove, i djecu treba već od malena usmjeravati ka tome da nije sramota da dječak radi što i djevojčica, i obrnuto.

6.3. Razvoj rodnih uloga kod djece

Već prva godina života jako je bitna za razvoj svakog ljudskog bića. U prvoj godini djeca „upijaju“ ponašanja, situacije, dojmove iz njihove neposredne okoline, a svi ti događaji u djetetovom životu temelj su njegove kasnije nadogradnje u procesu socijalizacije, shvaćanja samoga sebe i svoje uloge u društvu u kojem dijete odrasta, odgaja se i uči (Marović, 2010.).

U dojenačkoj dobi svijest o sebi isključivo je vezana uz doživljavanje tjelesnog sebe, jer u toj dobi djeca doživljavaju svijet putem raznih podražaja koji dolaze izvana. Za drugu godinu je karakterističan govor pomoću kojeg dijete brže usvaja svijest o sebi i drugima, te način na koji doživljava sebe u odnosu na druge. Već u trećoj godini života djeca znaju kojeg su roda (muško ili žensko), no, ne pripadaju preveliku važnost tome. U igri sudjeluju u svim ponuđenim aktivnostima bez obzira jesu li te aktivnosti tipične za dječake ili za djevojčice. Isto tako znaju točno koje ponašanje je primjereno za koji spol. Sa četiri godine dijete jako dobro zna tko je dječak, a tko djevojčica i to na temelju izgleda (frizura, odjeća). U trenutku kad dijete zna rodne razlike, ono zna i pripadajuće mu rodno ponašanje.

Može se reći da dijete pri samom rođenju ne oblikuje stabilan rodni identitet, on se razvija pod utjecajem okoline u kojoj se dijete odgaja, raste i uči. „Stalnost roda podrazumijeva svijest djeteta da će on ili ona uvijek biti muško ili žensko neovisno o vanjskim promjenama poput frizure i odjeće. Tek oko sedme godine djeca shvaćaju da je rod determiniran primarnim spolnim karakteristikama i da je nepromjenjiv neovisno o dobi i situacijama.“ (Marović, 2010:19.)

7. PRIMJERI RODNIH STEREOTIPA U ODABRANIM SLIKOVNICAMA

Pri odabiru slikovnica na temelju kojih se promatra primjere rodnih stereotipa, nastojalo se odabrati one koje su odgojno-obrazovnog karaktera. Također, zastupljene su tradicionalne slikovnice (*Maja slavi rođendan, Maja mala balerina*) i suvremene slikovnice (*Mara i tata, Jakov postaje superjunak, Mica šminkerica i njezini šeširi, Što ću biti kad odrastem, I want to be a Cowgirl - Želim biti kaubojka*), kako bi se mogle promatrati eventualne promjene u prikazu ženskih i muških likova s obzirom na tradicionalnu muško-žensku podjelu uloga.

Tekst im je jednostavan, ispravan, primjeren i prilagođen djetetovoj dobi, te sposobnosti razumijevanja. Ilustracije su jednostavne i razumljive. Materijal čvrst, sve su tvrdog uveza bez oštrih rubova, te veličinom su prilagođene dječjoj ruci. Utječu na govorni, spoznajni i emocionalni razvoj. Pedagoški su vrijedne jer u svakoj od njih se djeca mogu identificirati sa glavnim likom, jer pozitivni likovi, pozitivno utječu na djecu zato što djeca žele biti kao neki određeni lik iz slikovnice.

Slikovnice su odabirane prema rodnim ulogama tj. kako su prikazani dječaci odnosno muški rod, te kako su prikazane djevojčice odnosno ženski rod. U slikovnicama *Maja slavi rođendan* i *Maja mala balerina* prikazani su stereotipi kako djevojčice idu kod frizera, rade kolače, brinu o svom izgledu, prate modu, organiziraju proslave rođendana, a naslov balerina stereotipno ističe da balerine mogu biti samo žene. Za razliku od navedenih, slikovnica *Mara i tata* na nestereotipan način prikazuje jednoroditeljsku ljubav u kojoj tata radi sve ono što je normalno da rade žene, a ne muškarci. Time se nastoji prikazati usklađenost muško – ženskih poslova, te utječe na podizanje svijesti o tome da različite aspekte života ne bi trebalo dijeliti na tipično muške ili ženske aktivnosti.

U slikovnici *Jakov postaje superjunak* predstavljen je dječak Jakov koji je jak i hrabar, dok je njegova mama plašljiva i zabrinuta. Ova slikovnica djeci prezentira da su samo dječaci hrabri i samouvjereni, a djevojčice nisu.

Mica šminkerica i njezini šeširi stereotipno predstavlja mačku (a s tom mačkom se poistovijetuju djevojčice) koje trebaju brinuti o modi, prezirati sve one koje ne „drže do sebe“. No, ipak, ova slikovnica na kraju ima i poučnu priču, te ju se stoga, može ponuditi djeci kako bi naučili da nije bitna vanjska, nego unutarnja ljepota.

U slikovnici *Što ću biti kad odrastem* prikazana su stereotipna zanimanja i jasno su istaknuta muško – ženska zanimanja, pomoću kojih dijete istražuje vlastite interese i sklonosti. Skoro svako dijete zna što želi biti kad odraste. Gledajući svoje roditelje kako svaki dan odlaze na posao, šalje se djeci poruka o zanimanju kao obilježju identiteta svijeta odraslih. Isto tako, zbog ubrzanog napretka tehnologije neka zanimanja izumiru, dok se nova pojavljuju (Kolega, Ramljak, Belamarić 2011.).

I want to be a Cowgirl (Želim biti kaubojka) nestereotipna je slikovnica koja govori o djevojčici koja želi postati kaubojka. Ona ne želi biti kao i njezine vršnjakinje, ne voli ženske poslove, već mašta o tome da jaše krave i preseli se na divlji zapad. U društvu u kojem živimo jako se teško izboriti za svoj stav i različitost naspram drugima, zato je ova slikovnica izvrstan primjer odupiranja od stereotipa, a najmlađima daje hrabrost da se izbore za ono što jesu i da ne posustaju u svojim odlukama.

7.1. Primjeri tradicionalnih slikovnica

Tradicionalne slikovnice predstavljaju primjer nekadašnjeg života ljudi. One nas vraćaju u prošlost, te se smatraju vrijednim materijalom pomoću kojeg se djeci može približiti da saznaju kako se nekada živjelo, što je onda bilo aktualno te kakve su interese i brige imala djeca iz vremene kada je slikovnica nastala. Ono što se od njih očekuje je da su djevojčice bile usmjerene na to da izrastu u lijepe, pametne i dobre žene, a dječaci da izrastu u dobre, vrijedne i snažne muškarce.

7.1.1. Maja slavi rođendan

Maja je prekrasno ilustrirana serija slikovnica koju je napisao belgijski autor Gilbert Delahaye, a ilustrirao belgijski umjetnik i ilustrator Marcel Marlier. S francuskog na hrvatski jezik prevela je Andrea Pongrac. Serije slikovnice Maja bile su aktualne 50-tih godina prošloga stoljeća. U originalu, koji je izlazio na francuskom jeziku, Maji je bilo ime Martine, a prva slikovnica je ugledala svjetlost dana davne 1954. godine Martine de la ferme – Maja na farmi i od tada ih je izdano pedesetak. Slikovnica Maja slavi rođendan“ je pretisak izvorne slikovnice objavljene 50-tih godina prošloga stoljeća, a za hrvatsko tržište objavio ju je Profil 2017. godine. Tvrdog je uveza, sadrži 18 stranica i pisana je pisanim slovima.

U slikovnici prikazana je Maja, vesela i razigrana djevojčica koja voli istraživati i sve ju zanima, kao i njezino društvo kojeg čine njezin prijatelj Peter, mlađi brat Mišo, pas Žućo i maca Mimi. Svaka slikovnica je puna novih avantura, a prikazi situacija su realni u kojima su prikazane situacije iz života pune malih nestašluka u koje će se većina djevojčica, ali i dječaka uživjeti. Likovi su zanimljivi, ilustracije čarobne i pune detalja, koje nas tjeraju na ponovno promatranje i listanje slikovnica.

Maja isprobava roza haljinu koju joj je mama sašila. Mama joj iz haljine vadi pribadače, a iz ilustracije se može vidjeti kako je okruženje žensko, prevladavaju roza boje, kutije s motivima cvijeća, zavjese, šivači stroj, roza tkanina. Nakon isprobavanja haljine Maja odlazi u frizerski salon. Sjedi pod haubom, prekriženih nogu i čita knjigu kao prava odrasla žena. Brine se o svom izgledu i želi biti lijepa. Nakon frizerskog salona dolazi kući i pomaže mami ukrašavati tortu. Na proslavi rođendana djevojčice se jako brinu o tome kakav će im šeširić podijeliti Maja i hoće li

im pristajati. Majin brat Mišo pomoću nacrta izrađuje štand za proslavu rođendana. On je, pak, odjeven u plave hlače i majicu kratkih rukava, nalazi se u garaži u kojoj se nalazi stol, polica na zidu na kojoj su poredana kliješta, čekić, odvijač, pila, na podu je otvorena kutija sa alatom, daske... Na proslavi rođendana sve djevojčice su odjevene u haljine, a dječaci u hlače i košulje. Mišo predlaže da se svira na gramofonu vojnička koračnica, no Maja spremno odgovara:„ Nee, takvu glazbu djevojčice ne vole!“ Majin tata priprema vatromet jer to rade muškarci.

Ova slikovnica namijenjena je djeci od pete do sedme godine života, u njoj djevojčice mogu naučiti da trebaju biti uredne, lijepe i da se brinu o organizaciji proslave rođendana, te da paze na detalje i da ništa ne smije nedostajati, sve treba biti savršeno. Dječaci mogu naučiti da trebaju biti dobri, radišni i razigrani, te da također mogu pomoći u posluživanju kao što je Mišo posluživao kolače i ušećerene jabuke u slastičarskoj odori.

Susrećemo se sa izjavama kako su dječaci nestašni, a djevojčice mirne, ili, da su za dječake autići, a za djevojčice lutke. Ove izjave najčešće doživljavamo kao uobičajene fraze te ih prihvaćamo bez promišljanja njihova dubljeg značenja i kakve poruke nam one nose. No, zapravo, dječaci i djevojčice se u mnogočemu razlikuju, a površnom prosudbom zapravo gradimo stereotipe na temelju spola (Marović, 2010.). Djevojčice koje su nestašne, neuredne ili one koje se igraju autićima, za njih kažemo da su kao dječaci, ili „ona je trebala biti muško“, a dječaci koji su mirni, povučeni i uredni, te oni koji se ponekad igraju sa lutkom, za njih ćemo reći da su kao djevojčice, ili „on je trebao biti žensko“. Maja ima sve osobine koje jedna djevojčica „treba" imati i ponaša se u skladu s time, kao i njezin brat Mišo koji ima sve osobine koje se od dječaka očekuju i ponaša se u skladu s njima. Time potičemo djecu da je to u redu, i da sve ostalo ne dolazi u obzir.

7.1.2. Maja mala balerina

Autor teksta je Gilbert Delahaye, a ilustrator je Marcel Marlier. S francuskog na hrvatski jezik prevela je Andrea Pongrac. Izdavač je Profil 2016. godine. Slikovnica je tvrdog uveza, sadrži 18 stranica i pisana je velikim pisanim slovima.

Slikovnica je namijenjena djevojčicama, koje žele postati balerine ili se pak žele baviti nekim drugim umjetničkim plesom. Također, možemo ju i ponuditi dječacima zato što je poučna i možemo ih potaknuti na to da i oni mogu nešto postići ako to iz srca vole i žele. Slikovnica govori o Maji koja želi postati balerina. Mama joj govori da se balerinom ne postaje preko noći, te da se treba upisati u školu baleta. Maju to oduševi i krene sa satovima baleta. Osim roditelja, velika podrška su joj učiteljica Irena, te njezin mačak Mače koji u njoj vidi talent, a s njim se inače teško sprijateljiti. Maja uporno vježba i postiže sjajne rezultate. Na svakoj ilustraciji je Maja sa svojim prijateljicama u školi baleta koje su sve odjevene u kostime. Uz svaki pokret u slikovnici su objašnjeni pokreti koji se izvode, tako da djevojčice dok listaju slikovnicu mogu zastati i pomno proučiti svaki izveden pokret. Nakraju napornog dana Maja utone u san i sanja predivan san. Nalazi se na glavnoj pozornici u baletnoj predstavi Pepeljuga. Na kraju izvođenja zadnje točke, cijela se pozornica odjedanput osvijetli i tad se pojavljuje princ, prvi muški lik u ovoj slikovnici. Maja se pretvori u princezu, a sve njezine prijateljice koje su došle gledati njezin nastup oduševljeno zaplješću i tako nastave pljeskati kao da nikad neće stati. Kraj slikovnice završava rečenicom: „Ipak, tko kaže da jednog dana neće postati prava primabalerina?“

Sam naslov Maja mala balerina je stereotipan, odmah što nam padne na pamet je pomisao - balerina, pa to mogu biti samo djevojčice i slikovnica je namijenjena samo njima. Zašto nije na primjer Jakov mali baletan, tko zna da li bi itko niti uzeo takav naslov za čitanje i još je ponudio dječaku, ali bila bi izvrstan primjer da i dječake potičemo na balet i općenito na ples. Često se čuje za muško dijete koje voli plesati, ili nije toliko aktivan u nekom sportu što je „normalno za muško“ , „ ah, ti si za balet“, ili se čak susrećemo sa predrasudama da su baletani homoseksualci. Slikovnica može biti i nestereotipna ako ju prezentiramo na drugačiji način, to jest ako ju ponudimo i dječacima, te ih osvijestimo da balet plešu i muškarci, te da je to sasvim normalno.

Slikovnica također potiče djecu da upornim radom i vjerom u sebe mogu postati ono što žele. Da se nešto može postići samo trudom, voljom i odricanjem

nečeg drugog, a zauzvrat da dobijemo izvrsne rezultate i naposljetku sreću, ponos i veselje. Da ništa ne dolazi preko noći, da trebaju imati strpljenje, naviku da nešto rade i stvaraju, te da uživaju u cijelom procesu dolaska do cilja. Maja je htjela postati primabalerina, učinila je sve što je mogla da taj cilj postigne i možda joj se san i ostvari.

7.2. Primjeri suvremenih slikovnica

Suvremene slikovnice prikazuju današnji način življenja te prate suvremena događanja u djetetovu okruženju. Uskladu s time mijenjaju se teme i motivi koje slikovnice obrađuju, odnosno pokazuje se suvremeni dječji život.

7.2.1. Mara i tata

Autorica teksta je Đurđa Knežević, a ilustratorica je Petra Grozaj. Izdavač slikovnice je otvoreno učilište Korak po korak, 2006. godine. Slikovnica ima 32 stranice, tvrdog je uveza, tekst je pisan velikim tiskanim slovima i čitače početnike potiče na samostalno čitanje. Ilustracije su jednostavne, jasnih boja koje prate tekst, a slikovnica je namijenjena djeci od šeste do sedme godine.

Djevojčica Mara ima samo tatu, dok njezin prijatelj Goran ima samo mamu. Oni su jako sretni u svojim obiteljima, no ipak bi voljeli znati kako je to imati i drugog roditelja. Tata Maru ujutro budi poljupcem, priprema doručak, vozi u školu, zajedno voze bicikl, spremaju stan i kuhaju. Jednog dana u školi Goran predloži Mari da si za vikend zamjene roditelje, na što Mara odmah pristane. Na početku je Marin tata bio veoma iznenađen njihovom idejom, no pristao je porazgovarati sa Goranovom mamom. Nakon što su oba roditelja pristala na njihov plan, odmah je uslijedila razmjena. Mara je išla kod Goranove mame, a Goran kod Marinog tate. Radili su uobičajene svari koje rade i inače sa svojim roditeljem, osim što bi Maru tata još poljubio. Na kraju razmijene i Mara i njezin prijatelj Goran bili su oduševljeni, a Mara je rekla svome tati: „Tata, ti si i moj tata i moja mama.“

Mara je dobra, poslušna i vesela djevojčica koja ocu pomaže u kućanstvu, zajedno voze bicikl, idu na izlete, kino. Otac je dobar, brižan i drag jer sve radi za svoju djevojčicu kako joj ništa ne bi nedostajalo. Ista situacija je s Goranom i njegovom mamom, i kod njih sve funkcionira na isti način.

Ova slikovnica na nestereotipan način govori o jednoroditeljskoj obitelji. Budući da se stereotipni stavovi o muškom i ženskom spolu usvajaju već kod djece mlađe predškolske dobi, slikovnica ‘Mara i tata’ opire se uobičajenim stereotipima, a samim time ima veliki utjecaj na stvaranje kulture koja će ravnopravnost spolova i razlike među njima njegovati kao bogatstvo i time podržati rodno osviješten odgoj u vrtiću i obitelji. Također će djeci koja odrastaju uz oba roditelja produbiti

razumijevanje za vršnjake i prijatelje koji ne žive s oba roditelja. Mnogo je djece u takvoj situaciji zbog rastave, smrti, odlaska i sl.), a ova slikovnica im je pokazatelj da se i jedan roditelj može uspješno brinuti za obitelj. Mara je djevojčica koja jako voli svojeg tatu, a Goran dječak koji jako voli svoju mamu. U slikovnici je tata taj koji je muškog roda on je taj koji radi „ženske“ poslove u kući. On posprema stan i kuha. Već time započinje suprotstavljanje stereotipu da pospremati i kuhati mogu i muškarci, kao i brinuti se o djeci, a ne samo žene. U ovom slučaju je to trebalo biti tako jer Mara nije imala mamu, no, vjerojatno, da je imala i mamu, sasvim moguće je da tata ne bi radio to što radi, zbog tradicionalne podjele poslova koja je još uvijek dominantna u društvu u kojem živimo.

7.2.2. Jakov postaje superjunak

Autor teksta je Seda Darcan Ciftci, a ilustrator Gustavo Mazali. Na hrvatski je prevela Larisa Mravunac. Izdavač slikovnice je Forum, Zadar, 2014. godine. Slikovnica je tvrdog uveza, ima 16 stranica i pisana je velim tiskanim slovima tako da ju mogu čitati i starija predškolska djeca koja počinju učiti čitati. Namijenjena je djeci od treće do šeste godine života.

Naslov Jakov postaje superjunak je stereotip koji upućuje na to da samo dječaci mogu biti superjunaci. U slikovnici je jedini ženski lik Jakovljeva mama, a prikazana je kao preplašena žena koja traži pomoć od Jakova i njegovog prijatelja Šime da uklone pticu iz sobe. Dječaci su prikazani kao hrabri, jaki i snalažljivi i hitro odlaze riješiti problem. Slikovnica ostavlja dojam da su djevojčice slabije, plašljivije i da nisu toliko hrabre kao dječaci. Jakov tješi i hrabri mamu te joj govori da se nema čega bojati. Jakov oblači svoj kostim Spidermana, a Šime kostim Supermana i motorističku kacigu. Spiderman i Superman su superjunaci iz crtanih filmova, te nije bez razloga to da se Jakov i Šime s njima poistovjećuju i ponose. Možda su se oba prijatelja u tim kostimima osjećali sigurni i hrabri. Na kraju je i mama prebrodila strah i zajedno s njima ušla u sobu gdje je bila „ptica“. Mama je pokazatelj djevojčicama da iako su plašljive i nesigurne da mogu i one prebroditi strah, pa makar bilo potrebno da se preodjenu u neki kostim superjunaka, te da nisu sve djevojčice plahe i nježne, da ima onih koje su baš kao Jakov i njegov prijatelj Šime.

7.2.3. Mica Šminkerica i njezini šeširi

Autorica teksta je Nada Horvat, a ilustrator Dubravka Kolanović. Izdavač slikovnice je Sipar, Zagreb, 2015. godine. Slikovnica je tvrdog uveza, ima 24 stranice i pisana je pisanim slovima. Namijenjena je djeci od četvrte do šeste godine života.

Mica Šminkerica je jedna modno osviještena mačka koja cijele dane provodi ispred ogledala isprobavajući svoje šešire. Ona prezire svakog tko nije modno osviješten. No, njezine prijatelje Mica Šminkerica nervira, te smisle plan kako će joj podvaliti kako bi prestala nositi šešire. Oni fotošopiraju njezine slike i zalijepe ih na svako njezino ogledalo. Kad je Mica stala pred ogledala vidjela je na glavi šešir sa stablom po kojem se veru krokodili, zatim šešir s akvarijem pun morskih pasa, autobus pun nilskih konja. Isprva je bila preplašena, no nakon kratkog vremena i ti su joj se šeširi svidjeli, pa je nastavila ponovno sa svojom opsesijom. Jednog dana dok se ona tako gledala u ogledalo, pažnju joj privuče jedan mačak u kojeg se zaljubi. Na kraju shvati da su bitnije unutarnje vrijednosti, nego vanjska ljepota, te stoga prestane nositi šešire.

Kad uzmemo ovu slikovnicu u ruke prvo što vidimo je da na naslovnoj strani prevladavaju nijanse rozo – ljubičastih boja, i to nas navodi da je slikovnica namijenjena djevojčicama. Slikovnica govori o modi, ali ima veoma poučnu poruku da nije važna vanjska ljepota nego unutarnje vrijednosti, te kako je ljubav lijek za svaku ovisnost. Djevojčice uvijek paze na to što će obući, za razliku od dječaka, već u jaslicama počinju odabirati koju će si haljinu obući, kakvu će frizuru imati, dok dječacima to nije bitno. Zato se ova slikovnica može smatrati stereotipnom, jer i dječaci mogu biti modno osviješteni i paziti na svoj izgled. Zato i ovu slikovnicu možemo ponuditi i dječacima, ma koliko se to njima možda neće sviđati, a naučit će za cijeli svoj život da nije bitno ono što nosiš izvana, nego ono što nosiš iznutra i da je normalno da i dječaci mogu brinuti o sebi i svojoj ljepoti.

7.2.4. Što ću biti kad odrastem

Autor teksta je Boris Nazansky, a ilustrator Željka Mezić. Izdavač slikovnice je Mozaik knjiga, 2016. godine. Slikovnica je tvrdog uveza i sadrži 32 stranice. Sadrži pjesmice u rimi u kojima su opisana zanimanja, koja će pomoći djeci, ako već nisu, u odabiru budućeg zanimanja. Namijenjena je djeci od treće do sedme godine života.

Prva pjesmica je o pomorcu, kapetanu broda. Govori kako se pomorac, kapetan broda ne boji dubine, poznaje sve morske struje, za njega nema nepoznatih luka, a dom mu je pučina plava. Na ilustraciji je oslikan veseo dječak koji polovi na brodu i s dalekozorom smiješeći se gleda u daljinu. Zanimanje pomorca smatra se muškim zanimanjem, te je tako i prikazan u slikovnici.

Druga pjesma namijenjena je djevojčicama jer je prikazana veterinarka kako liječi slona kojeg boli grlo, zebru koja se žali na bolna rebra, macu koja je slomila šapu, te psa koji je ogrebao njušku. Promatrajući ilustraciju djeca mogu zaključiti da je veterinarka žensko zanimanje. Sljedeća pjesma govori o kuharu te je prikazan dječak u kuhinji koji sprema jelo. Većinom muškarci odabiru zanimanje kuhara i s njima se najčešće susrećemo na televiziji, u novinama, restoranima.

Trenutno veoma aktualan naziv s kojim se susrećemo je masterchef, sam naziv je muškog roda i pozitivnog predznaka, a zvuči kao nešto jako važno i cijenjeno, dok naziv kuharica koja je ženskog roda i negativnog predznaka, zvuči kao nešto što je uobičajeno i beznačajno. Tako se smatra da je kuharica žena koja svaki dan kuha za svoju obitelj i to joj je uobičajeni dio kućanskog posla, a masterchef je čovjek koji je profesionalac, koji kuha u cijenjenim restoranima, te koji ima razna postignuća i završene škole ili tečajeve kulinarstva. Zatim sljedeća zanimanja prikazana u slikovnici su: cvjećarica, pisac, balerina, vatrogasac, slikarica, sportaš, frizerka, pjevač, krojačica, istraživač, učiteljica i astronaut.

7.2.5. I want to be a Cowgrl (Želim biti kaubojka)

Autor slikovnice je Jeanne Willis, ilustrator je Tony Ross. Slikovnica je analizirana u digitalnom obliku zbog toga što kod nas nije izdana. Inače izdavač je Henry Holt and Company, New York, 2002. godine. Slikovnica je vesela jer je tekst pisan u rimi, te je izvrstan primjer o protivljenju stereotipa kako jedna djevojčica želi postati kaubojka. Ona ne želi biti kao ostale njezine vršnjakinje, sjediti s njima i čavrljati, ne želi kuhati i čistiti, ti je poslovi ne zanimaju. Veoma je odlučna i ustrajna u svojim odlukama. Ona želi postati kaubojka, jahati i loviti lasom stoku, raditi one stvari koje inače rade kauboji, otići iz grada na „divlji zapad“ i ostvariti svoj san. Ilustracije su u harmoniji s tekstom. Djevojčica sjedi s mačkom u naslonjaču i mašta o tome šta bi sve radila, a stvari oko nje su sve razbacane po podu, iz čega se vidi da joj urednost nije prioritet. Mašta o tome kako jaše i lovi lasom kravu, sjedi vani na kiši, zatim sjedi na vrhu zgrade ispod mjeseca i kaže kako je dosadno živjeti na dvadesetom katu, te želi čim prije otići na „divlji zapad“ jer je ovaj grad premalen za nju. Tata je također prikazan stereotipno jer pegla svoj šešir, što ukazuje da je veoma pedantan i da pazi na detalje, dok je djevojčica čista suprotnost tome.

Djevojčica stoji ispred njega i kaže: „Tata, ja želim biti kaubojka. Što je loše u tome?“ i na kraju priče poziva čitatelje da i oni postanu kauboji kao što je i ona. Slikovnica „I want to be a Cowgirl“ poručuje djeci da trebaju slijediti svoje snove i nikada ne odustajati, pa makar nam društvo nametalo nešto sasvim suprotno od naših snova.

7.3. Usporedba analiziranih slikovnica

Svaka analizirana slikovnica prikazuje rodne stereotipe, osim slikovnica *Mara i tata*, koja na nestereotipan način prikazuje rodne uloge u jednoroditeljskoj obitelji, i slikovnice *I want to be a cowgirl (Želim biti kaubojka)* koja prikazuje djevojčicu koja želi postati kaubojka. U ostalim slikovnicama rodni stereotipi su prikazani u osobinama, poslovima i ponašanjima koja priliče ženama odnosno muškarcima. Dakle, Maja želi postati balerina, Jakov superjunak, Mica šminkerica ne želi ništa drugo nego biti šminkerica jer to je uobičajeno za žene, i naposljetku, slikovnica *Što ću biti kad odrastem ta*kođer prikazuje zanimanja koja su tipična za žene i zanimanja koja su tipična za muškarce.

Pristup rodnim stereotipima u starijim slikovnicama je tradicionalan tj. djevojčice paze da budu lijepe, lijepo obučene, uredne, poslušne, marljive, pomažu u kućanstvu, dok u novijim slikovnicama to i nije slučaj. U seriji slikovnica Maja ilustracije su prepune detalja što nas potiče na to da pri listanju zastanemo na trenutak i promotrimo ih, dok u novijim slikovnicama to i nije slučaj. Novije slikovnice više se baziraju na stereotipna ponašanja i osobine koje trebaju posjedovati djevojčice. Djevojčice i dječaci se poistovijetuju s vremenom u kojem žive, na primjer Mica šminkerica voli samo šešire i drugo je ništa ne zanima, a drugima i zamjera što nisu kao ona. Mnogo je djevojčica koje već u ranoj predškolskoj dobi same odabiru što će odjenuti za u vrtić, koju frizuru im mama treba napraviti, a Mica šminkerica ih u tome podupire, pa čak i na to da budu umišljene. Jakov osim što se poistovijetuje sa superjunakom, njegova mama je sve suprotno od toga, jer tko je vidio djevojčicu Spidergirl ili Supergirl, to niti ne postoji. No, izuzetak je problemska slikovnica *Mara i tata* u kojoj je sve suprotno od onog što nam društvo nameće, tu tata sprema, kuha i općenito brine se o svemu, te u slikovnici *I want to be a Cowgirl* djevojčica koja ne želi kuhat, spremat, čavrljat sa svojim prijateljicama, već želi postati kaubojka. Nazivi superjunaka samo su muškog roda, ženskih niti nema, na primjer: Superman, Cowboy, Batman, Ironman, Cowboy i drugi. A time kao da se žene sputava na to, da i one mogu biti superjunakinje, te da i one imaju svoje ženske idole, i kao da i dalje ostajemo u prošlosti.

Razlika između tradicionalnih i suvremenih slikovnica je velika u prvom redu stoga što se mijenjaju teme i motivi koje slikovnice obrađuju, kao i način na koji je to učinjeno. Veliku ulogu u tome ima društvo, tehnologija i ubrzani način života. Mijenja

se način života i ponašanja u određenim situacijama. Sve te spomenute promjene mogle su se uočiti u analiziranim suvremenim slikovnicama ovoga rada. Dakle, suvremene slikovnice prate vrijeme u kojem djeca odrastaju, shodno tome problematiziraju mnogo više stereotipa nego što ih se može naći u tradicionalnim slikovnicama.

8. KAKO ODABRATI PEDAGOŠKI VRIJEDNU SLIKOVNICU

Prije samog odabira slikovnice, prvo bi trebali sagledati dijete, a onda kvalitetu slikovnice. Dakle, prvo moramo poznavati dijete, njegove interese, znanja i iskustva te na temelju istog odabrati slikovnicu koja će djetetu biti zanimljiva i koja će mu produbiti neka nova znanja, iskustva i maštu. Isto tako, treba imati na umu da je slikovnica prilagođena dobi djeteta, jer, ako djetetu damo slikovnicu koja nije primjerena njegovom uzrastu ono ju neće razumjeti i bit će mu dosadna, a time možemo napraviti i kontraefekt da dijete „zamrzi“ slikovnicu.

Prema Šišnović (2012.) pri procjeni primjerenosti slikovnice treba voditi računa o dobi djeteta, njegovim perceptivnim i receptivnim mogućnostima iz razloga jer se dijete promatra kao biće koje posjeduje svoje određeno predznanje, interese i sposobnosti. Dobar odabir slikovnice ovisi o tome, koliko dobro poznajemo dijete sukladno njegovim interesima i dobi.

Pri samom odabiru slikovnice potrebno je voditi računa i o njezinoj kvaliteti koja ovisi o pedagoškim i estetskim kriterijima, a na te kriterije utječu tekst, ilustracije, oprema i njihova usklađenost.

Slikovnica bi trebala imati jasno istaknutog autora teksta i ilustratora, no, ako ih nema, već možemo sumnjati u njezinu kvalitetu i podrijetlo. Tekst bi trebao biti jasan, razumljiv, smislen i jednostavan, te po mogućnosti pisan velikim tiskanim slovima, a pozadina bi trebala biti u kontrastu sa tekstom. Na primjer, ako su slova crna pozadina ne bi smjela biti tamna jer se tada teško čitaju slova, i obrnuto, ako su slova svijetle boje, također pozadina ne bi smjela biti svijetle boje. Ilustracije bi trebale biti realne i skladnih boja, estetski vrijedne, a maštovite kad imaju cilj da produbljuju doživljaj. Osim teksta i ilustracije važna je i oprema slikovnice, to znači da slikovnica treba biti čvrsta, otporna na udarce, bez oštrih rubova, slova dovoljno velika i jasna za percipiranje i čitanje. Kako djeca u prvim godinama života otkrivaju svijet oko sebe opipom i time što sve stavljaju u usta, važno je da im damo slikovnicu u kojoj su boje postojane i neotrovne (Stričević, 2006.).

Prvi sadržaji trebaju biti obrazovnog karaktera, a pri njihovoj prezentaciji treba se pridržavati osnovnih pedagoških načela: od poznatog prema nepoznatom i od jednostavnog prema složenom. Dakle, od prepoznatljivih likova, premeta, životinja iz djetetove okoline, prema novim informacijama o nepoznatoj okolini, na primjer divljim

životinjama, dalekim krajevima i slično (Šišnović, 2012.).

Posebno kvalitetne slikovnice smatraju se problemske slikovnice, jer pri nastajanju jedne takve slikovnice osim autora teksta i ilustratora sudjeluju i drugi stručni autorski timovi kao što su pedagozi, psiholozi, pedijatri, psihoterapeuti i ostali. Danas živimo u svijetu u kojem je trgovina glavna djelatnost i bitno je da se nešto proda, pa čak i ako nema kvalitetu. Ista je stvar i sa slikovnicama koje su komercijalan proizvod, a tržište je to koje nameće kvalitete koje u većini slučajeva nisu uvijek najbolji izbor za dijete i njegov razvoj (Stričević, 2006.).

Usklađenost i ispunjenost pedagoških i umjetničkih vrijednosti u slikovnici, rezultat su kvalitetne i vrijedne slikovnice koja će pozitivno utjecati na djetetov rast i razvoj (Šišnović, 2012.).

9. ZAKLJUČAK

Rodni stereotipi nastali su pod utjecajem čovjekove ambicije da pojednostavi, grupira i na primitivan način percipira ono što mu se čini prikladnim za muški i ženski rod. Takvi fiksirani rodni stereotipi postaju otporni na promjene i teško ih je iskorijeniti. Oni postoje od kad postoji i čovjek, a društvo je ono koje nam ih uporno nameće. Djeci se prezentiraju preko slikovnica, i veoma ih je teško izbjeći.
Stereotipne uloge, mišljenja i ponašanja u slikovnici mogu ograničiti djetetov razvoj, interese, sposobnosti, suziti im izbor odabira, ograničiti im mogućnosti u daljnjem životu, te naposljetku mogu imati veliku negativnu ulogu u formiranju ličnost djeteta, a kasnije i odrasle osobe (Kolega, Ramljak, Belamarić 2011.).

Na tržištu je jako malo nestereotipnih slikovnica, i trebalo bi tome posvetiti veliku važnost, kako bi se djecu osvijestilo da ne treba uvijek težiti onome što se smatra prikladnim i jedinim ispravnim, te u slučaju ako postupaju suprotno od onog što im je nametnuto, da neće snositi nikakve posljedice i biti podvrgnuti izrugivanju od strane ostalih. No, već odmalena djevojčice i dječaci usvajaju rodne stereotipe, te se kod njih primjećuje usvajanje stavova, ponašanja i osobina koja su u skladu sa stereotipnim ulogama, stoga, se već u predškolskom odgoju treba poticati odgoj u kojem će se cijeniti usvajanje i ženskih i muških osobina, ponašanja i poslova jer jedino tako ćemo doprinijeti cjelovitom razvoju djeteta koji će se moći razvijati u bolju i kompetentniju osobu. Treba ih osvijestiti da ne postoje razlike, a ovo je idealan način tj. sredstvo, u ovom slučaju slikovnica, da se djeci prezentiraju nestereotipne stvari.

10. LITERATURA

1. BATARELO KOKIĆ, I. (2015.) *Nove razine interaktivnosti dječjih slikovnica*. Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu. Br. 3. – prosinac 2015. Split. str. 377. – 398.
2. BATINIĆ, Š. i MAJHUT, B. (2001.) *Od slikovnjaka do Vragobe – hrvatske slikovnice do 1945.* Hrvatski školski muzej. Zagreb.
3. BELAMARIĆ, J. (2010.*)* Ružičasto i plavo: rano osvješten odgoj u vrtiću. *Dijete, vrtić, obitelj*. (58 – zima 2009./2010.). str. 15-16.
4. BUTORAC, M. (2013.) Kako odabrati slikovnicu primjerenu dobi djeteta. [Online] Dostupno na: http://klokanica.24sata.hr/beba/igre-za-bebe/kako-odabrati-slikovnicu-primjerenu-dobi-djeteta-121 [Pristupljeno: 13. travnja 2017.]
5. CRNKOVIĆ, M. (1980.) *Dječja književnost*. Školska knjiga. Zagreb. str.8-9.
6. CRNKOVIĆ, M. i Težak, D. (2002.) *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka 1955. godine*. Znanje. Zagreb. str. 91-123.
7. ČIČKO, H. (2000.) Dva stoljeća slikovnice. U:Javor R. *Kakva je to knjiga slikovnica.* Knjižnice grada Zagreba. Zagreb. str. 17-18.
8. ČIČKO, H. (2006.) Preporučeni popis slikovnica s anotacijama. Hrvatsko knjižničarsko društvo; Komisija za knjižničke usluge za djecu i mladež. [Online] Dostupno na:file:///C:/Users/ /Desktop/2017muzika/preporuceni_popis%20(2).pdf [Pristupljeno: 08.lipnja 2017.]
9. DARCAN, CIFTCI, S. (2014.) *Jakov postaje superjunak*. Zadar. Forum.
10. DELAHAYE, G. (2016.) *Maja mala balerina*. 1.izdanje, Zagreb. Profil
11. DELAHAYE, G. (2017.) *Maja slavi rođendan*. 1.izdanje, Zagreb. Profil.
12. DIKLIĆ, Z., TEŽAK, D. i ZALAR, I. (1996.) *Primjeri iz dječje književnosti*. Divič. Zagreb.
13. HODŽIĆ, A., BIJELIĆ, N. i CESAR, S. (2003.) *Spol i rod pod povećalom* – priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije. Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Zagreb. str. 18- 22. i str. 143-154.
14. HORVAT, N. (2015.) *Mica šminkerica i njezini šeširi*. Zagreb. Sipar.
15. JUGOVIĆ, I. i KAMENOV Ž. (2008.) Razvoj instrumenata za ispitivanje rodnih uloga u adolescenciji. Naklada Slap. Zagreb. str. 93-106. Dostupno na: file:///C:/Users/korisnik/Desktop/7_jugovic.pdf [Pristupljeno: 19. lipnja 2017.]

16. KNEŽEVIĆ, Đ. (2006.) *Mara i tata*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
17. KOLEGA, M., RAMLJAK, O. i BELAMARIĆ, J. (2011.) *Što ću biti kad odrastem? Analiza zanimanja u dječjim slikovnicama*. Članak. [Online] Dostupno na: hrcak.srce.hr/file/129914 [Pristupljeno: 05.srpnja 2017.]
18. KOS-PALSKA, V. (1997.) Likovni govor slikovnice. U:*Dječja knjiga u Hrvatskoj danas, teme i problemi.* Zbornik/priredila Ranka Javor. Knjižnice grada Zagreba. Zagreb, str. 88-93.
19. LUBINA,T. i BRKIĆ-KLIMPAK, I. (2014.) Rodni stereotipi: objektivizacija ženskog lika u medijima. (Pregledni znanstveni rad). U: *Pravni vjesnik*: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J.J.Strosmmayera u Osijeku. br. 2., str. 213-229.
20. MAJHUT, B. (2013.) Počeci hrvatske slikovnice. *Dijete, vrtić, obitelj.* (71 – proljeće 2013.) str. 20-22.
21. MAJHUT, B. i ZALAR, D. (2008.) Slikovnica. *Hrvatska književna enciklopedija*. Leksiografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. str. 84-86.
22. MAROEVIĆ, KULAGA, J. (2012.) Rodna osjetljivost u katoličkom dječjem mjesečniku. *Mali koncil.* Život i škola. [Online] 28(2/2012.) Dostupno na: file:///C:/Users/korisnik/Desktop/Rodna_osjetljivost_u_katolickom_djecjem_mjesecniku_Mali_koncil.pdf [Pristupljeno: 19. lipnja 2017.] str. 83-107.
23. MAROVIĆ, Z. (2010.) Ne smiješ plakati, ti si dječak. *Dijete, vrtić, obitelj.* (58 – zima 2009./2010.) str. 18-23.
24. MARTINOVIĆ, I. i STRIČEVIĆ, I. (2011.) *Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu. Libellarium*. IV (1). str. 39-63.
25. OKSMAN, O. (2016.) Štete li rodno podijeljene igračke razvoju djece? [Online] Dostupno na: https://www.libela.org/sa-stavom/7580-stete-li-rodno-podijeljene-igracke-razvoju-djece/ [Pristupljeno: 12. travnja 2017.]
26. PAVIĆ, A. (2016.) Rodni stereotipi i koliko su zapravo točni? Dostupno na: https://www.krenizdravo.rtl.hr/psihologija_p/sto-su-to-stereotipi-i-koliko-su-zapravo-tocni [Pristupljeno: 29.06.2017.]
27. POLIĆ, R. (2010.) *Važno je biti konj: spolni obrasci u hrvatskom školstvu*. Medulin: R. Polić. str. 10-13.
28. ROLLER– HALAČEV, M. (1978.) *Upoznavanje predškolske djece o okolinom*. Zagreb. Školska knjiga.

29. STRIČEVIĆ, I. (2006.) Projekt čitajmo im od najranije dobi. [Online] Dostupno na: file:///C:/Users/korisnik/Desktop/web-tekst_odgajatelji_2006%20(1).pdf. [Pristupljeno: 02. travnja 2017.] str.1.-6.
30. ŠIŠNOVIĆ, I. (2012.) Odgojno – obrazovna vrijednost slikovnice. *Dijete, vrtić, obitelj.* (66 – zima 2011./2012.) str. 8- 9.
31. ŠTEFANOVIĆ, S. (2000.) Multimedijalna slikovnica; U:Javor R. *Kakva je to knjiga slikovnica.* Knjižnice grada Zagreba. Zagreb. str. 83-95.
32. VERDONIK, M. (2016.) *Slikovnica – prva knjiga djeteta.* Nastavni materijal. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci. 2015/2016. [Online] Dostupno na: http://www.ufri.uniri.hr/files/nastava/nastavni_materijali/Verdonik_Predavanja_za_web_SPKD.pdf [Pristupljeno: 02. srpnja 2017.] str. 5-6.
33. ZALAR, D. (2014.) *Potjehovni holograми: studije, eseji i kritike iz književnosti za djecu i mladež.* Zagreb: Alfa
34. ZIMA, D. (2002.) Spolni identitet i stereotipi: Jesu li spolne uloge tabuizirane u Hrvatskoj dječjoj književnosti? *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež:* zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. str. 80- 89.
35. ZUBER, N. (2017.) *Biti princeza...snažna i važna.* [Online] Dostupno na: http://gkr.hr/Magazin/Teme/Biti-princeza-snazna-i-vazna [Pristupljeno: 13. travnja 2017.]

SAŽETAK

Slikovnica je prva knjiga s kojom se dijete susreće. Ona je sredstvo pomoću kojeg dijete uči te otkriva svijet koji ga okružuje. U radu su obrađene funkcije i vrste slikovnica te povijesni razvoj slikovnice u svijetu i kod nas. Kako je tema rada problemske tematike, obrađeni su rodni stereotipi i njihov utjecaj na djecu koji se analizira kroz odabrane slikovnice. Svrha ovog rada je da se kroz analizu slikovnica ustanovi pristup rodnim stereotipima u starijim i u novijim slikovnicama, koliko su zastupljeni i koliko nisu te jesu li se mijenjali kroz vrijeme.

KLJUČNE RIJEČI: slikovnica, vrste slikovnica, povijesni razvoj slikovnica, rodni stereotipi

SUMMARY

Picture books are the first books children come across. They are a means with which they learn and discover the world around them. In this thesis, the functions and types of picture books are addressed, as well as their historicial development troughout the world and in Croatia. Since the subject matter of the thesis is problem-oriented, gender stereotypes are addressed, along with their influence on children, which is analyzed trough chosen picture books. The aim of this thesis is to determine the approach to gender stereotypes trough the analysis, in older and newer picture books, to what extent they are present, and if they have changed troughout history.

KEY WORDS: picture book, types of picture books, historical development of picture books, gender stereotypes